

Korszerű nukleáris energiatermelés – Fúzió 5.

A fúziós energiatermelés jövője: alternatív
elképzelések, értékelés

Pokol Gergő

M Ű E G Y E T E M 1 7 8 2

BME NTI

Korszerű nukleáris energiatermelés

2019. október 9.

Skálatörvények

Az eddigi berendezések működése alapján *empírikus* skálatörvényeket állítottak fel az extrapolálásra. Pld. H-mode skálatörvény:

$$\tau_{E,th}^{IPB\ 98(y,2)} = 0.05621 I_p^{0.93} B_T^{0.15} P^{-0.69} n_e^{0.41} M^{0.19} R^{1.97} \varepsilon^{0.58} \kappa_x^{0.78}$$

$\tau_{E,th}$: Energiaösszetartási idő [s] $\tau_{E,th} = W/P_{ext}$

I_p : Plazmaáram [MA]

B_T : Toroidális mágneses tér [T]

P : Fűtési teljesítmény [MW]

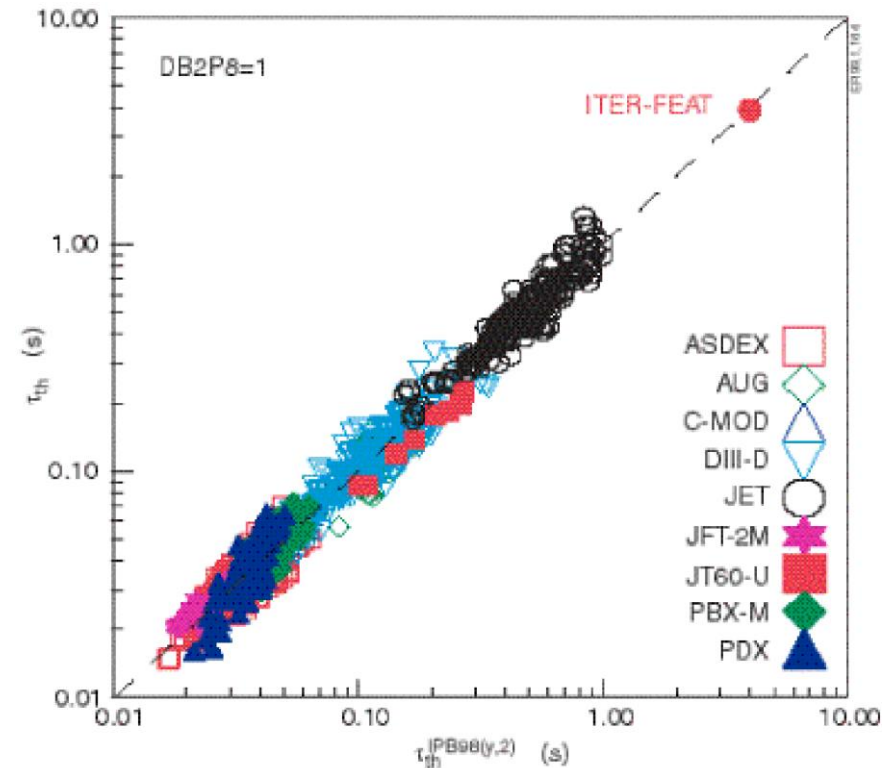
n_e : Átlag elektronsűrűség [m^{-3}]

M : Atomtömeg [AMU]

R : Tórusz nagysugár [m]

ε : Kissugár/nagysugár

κ_x : Plazma nyúltsága (alakfaktor)

További skálatörvények vannak:

Minimális fűtés a H-mode belépéshez

Maximális sűrűség (felette diszrupció)

Maximális nyomás (felette instabil)

Magas Q ITER – ITER-FEAT (2001-től)

Módosított célok:

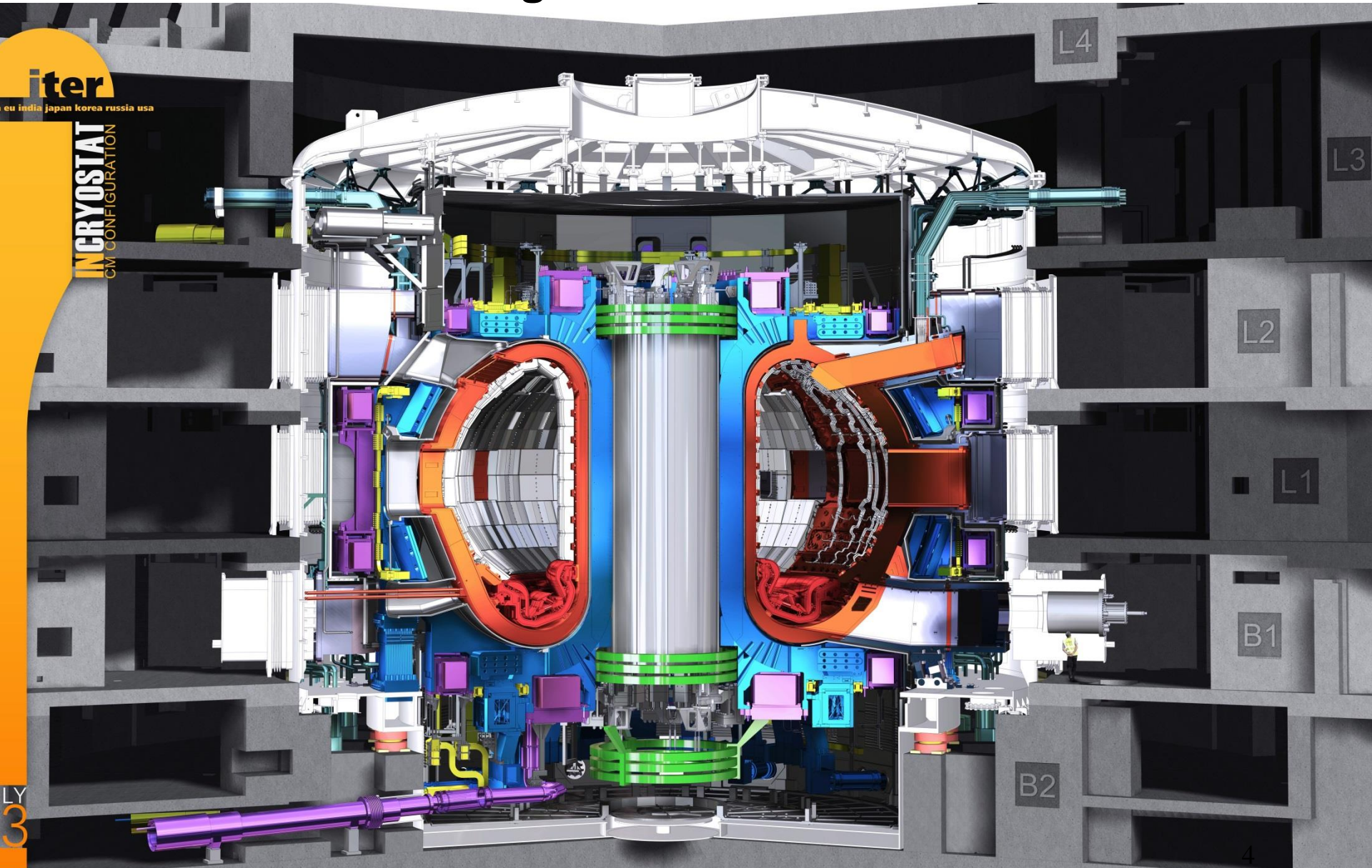
- Begyűjtő ITER-hez képest **fele költség**
- **$Q > 10$ induktívan** hajtott DT plazmában 300-500 s-ig.
- **$Q > 5$ kvázi állandósult** neminduktív áramhajtással.
- A szükséges **fúziós technológiák** meglétének demonstrálása.
- A jövőbeli **fúziós reaktor elemeinek** tesztelése.
- **Tríciumszaporító köpeny** elképzelések tesztelése.

Parameter	Attributes
Fusion power	500 MW (700 MW) ^a
Fusion power gain (Q)	≥ 10 (for 400 s inductively driven burn); ≥ 5 (steady-state objective)
Plasma major radius (R)	6.2 m
Plasma minor radius (a)	2.0 m
Plasma vertical elongation (95% flux surface/separatrix)	1.70/1.85
Plasma triangularity (95% flux surface/separatrix)	0.33/0.48
Plasma current (I_p)	15 MA (17 MA) ^a
Safety factor at 95% flux surface	3 (at I_p of 15 MA)
Toroidal field at 6.2 m radius	5.3 T
Installed auxiliary heating/ current-drive power	73 MW (110 MW) ^b
Plasma volume	830 m ³
Plasma surface area	680 m ²
Plasma cross section area	22 m ²

^a Increase possible with limitation on burn duration.

^b A total plasma heating power of 110 MW may be installed in subsequent operation phases.

Magas Q ITER → ITER

ITER időrend 2016 óta

2008: Tereprendezés

2010: Tokamak épület kiásása

2013: Tokamak épület építésének kezdete

2014: Az első külső helyszínen gyártott alkatrész megérkezése

2021: Tokamak épület kész

2025: Első plazma

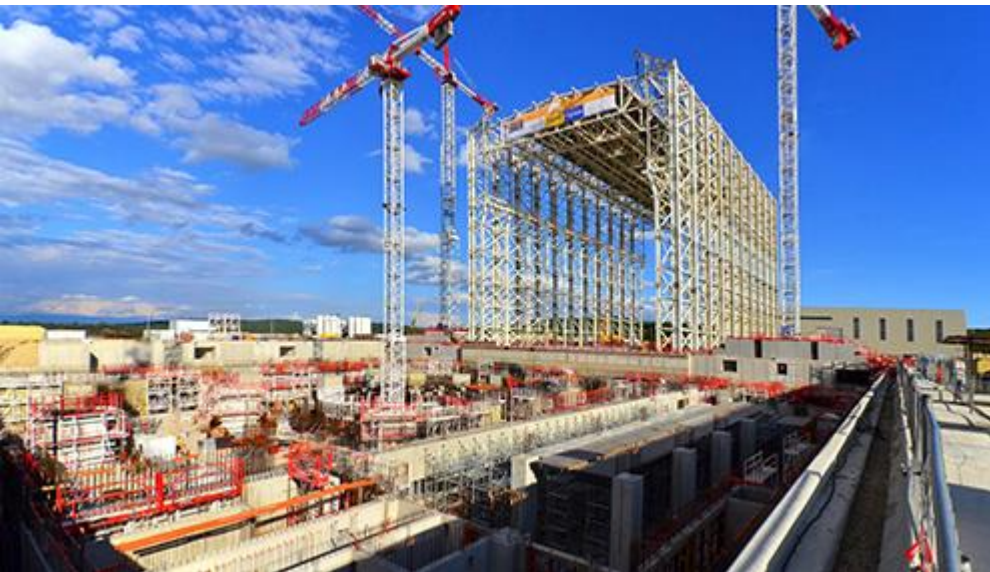
~2035: Deutérium - trícium üzem kezdete

Európai fúziós kutatások

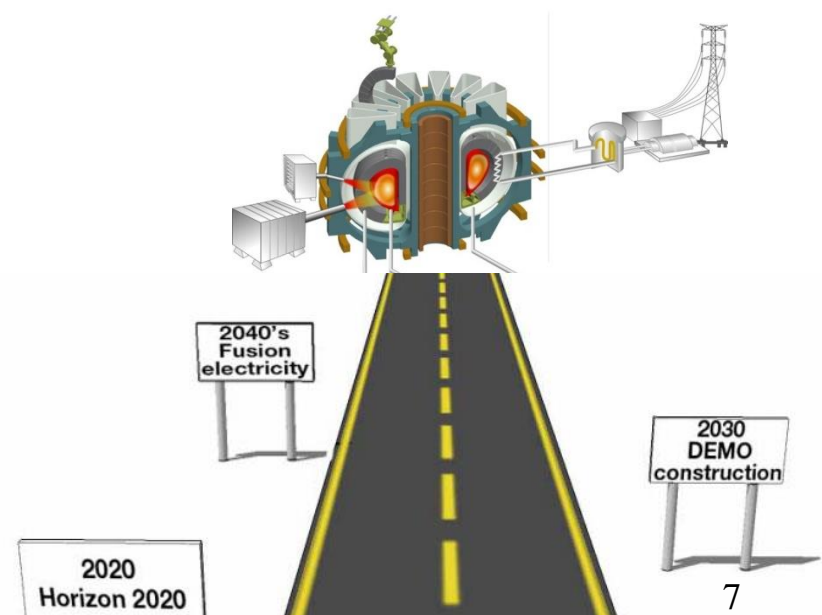
ITER tokamak

- *Cadarache, Franciaország*
- *Építi EU (F4E), USA, Oroszo., Kína, Dél-Korea, India, Japán*
- *Célja 10-szeres energiasokszorozás, reaktor technológiák tesztelése*
- *Nem termel villamos energiát*

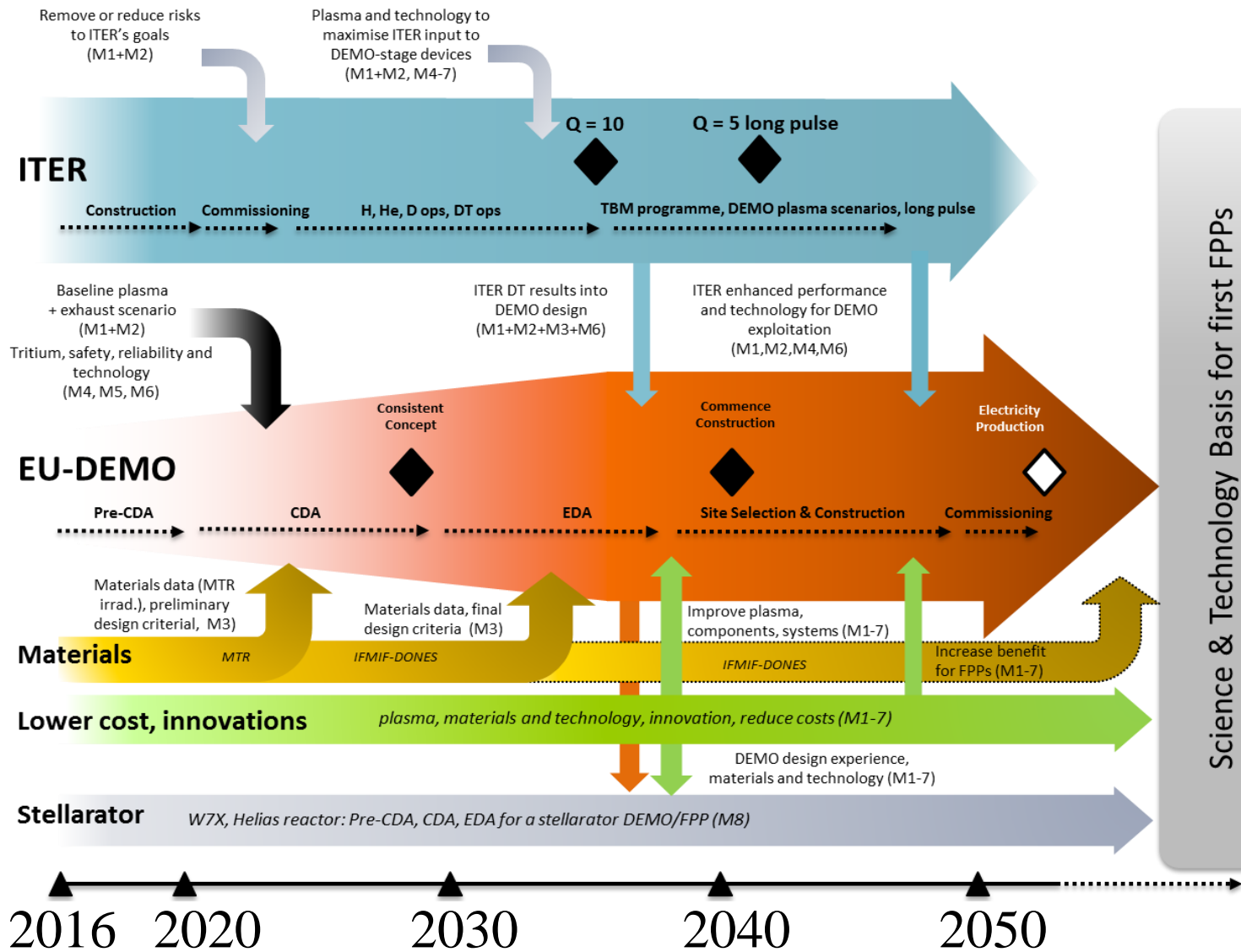

Fusion Roadmap

- *Európai (EURATOM) program*
- *Célja 2050' körül hálózatra elektromos áramot termelni DEMO reaktorral*
- *Célzott kutatási projektek*

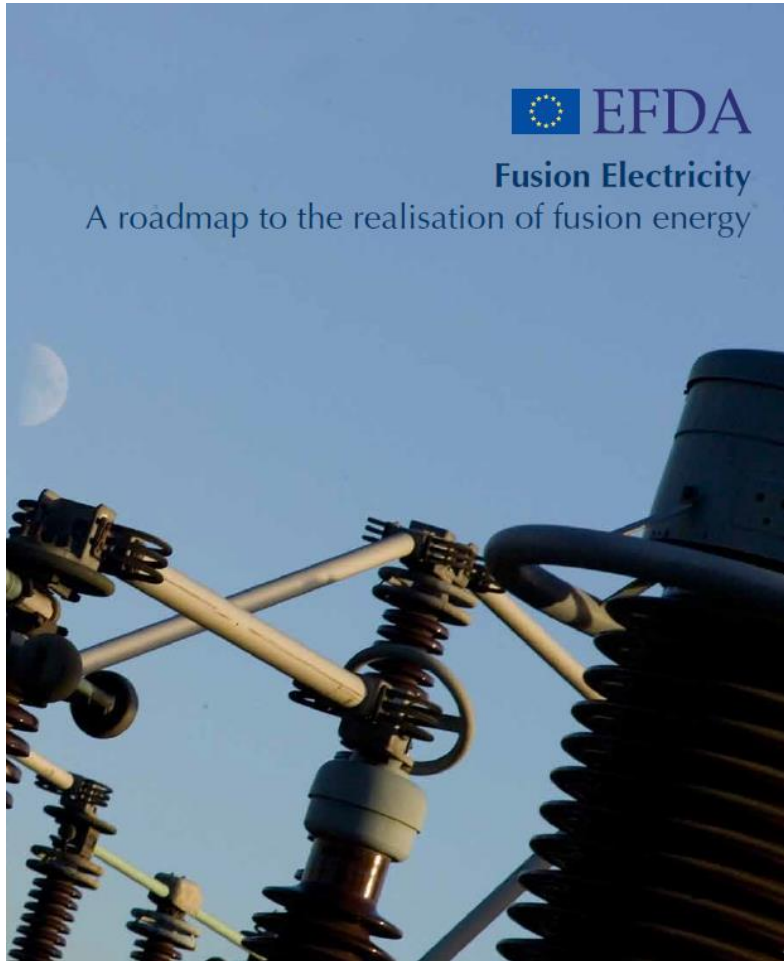
Út a fúziós energiatermeléshez

Fusion Roadmap (2012, 2018)

Cél: pár 100 MW fúziós energia
hálózatra termelése 2050 előtt

Küldetések:

1. Plazma üzemállapotok
2. Hőelvezető rendszerek
3. Neutronsugárzásnak ellenálló anyagok
4. Trícium önellátás
5. Inherens biztonság
6. DEMO tervezése
7. Költséghatékony technológiák
8. Sztellarátorok

1. Plazma üzemállapotok

Cél:

- Reaktor-kompatibilis plazma üzemállapotok kifejlesztése
- Állandósult állapotú tokamak üzem mód (DEMO: több órás kisülések)
- Magas lesugárzott energiahányad, ugyanakkor jó összetartás

Eszközök:

- ITER egyik fő feladata
- JET: impulzus üzem mód
- JT-60SA: állandó üzem mód
- Kis és közepes méretű tokamakok (ASDEX Upgrade, WEST): teljes volfrám fal

2. Hőelvezető rendszerek

Cél:

- Divertor hőterhelés kezelése

Eszközök:

- Alap elképzelés: lecsatolt plazma üzemállapot (ELM-eket nem szereti)
- TCV tokamak: hópehely divertor
- MAST Upgrade: szuper-X divertor
- Folyékony fém divertor
- Divertor Tokamak Test berendezés (nem biztos!)

<https://www.youtube.com/watch?v=2Gn0wtieMWo>

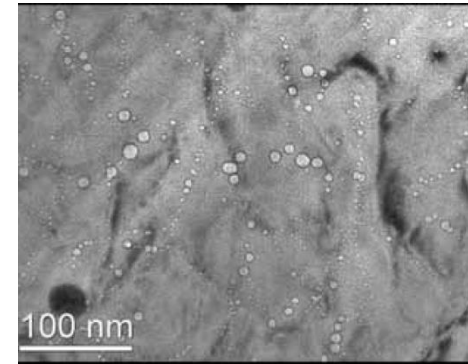
3. Neutronsugárzásnak ellenálló anyagok

Cél:

- Ideális szerkezeti anyag keresése: erős, nem aktiválódik, magas hőmérsékleten is szilárd, bírja a neutronokat és héliumot

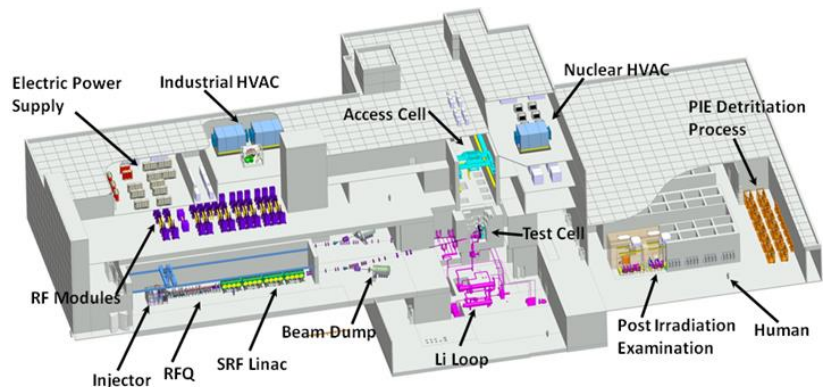
Eszközök:

- Ferrites-martenzites acélok: EUROFER
- ODS acélok
- IFMIF-szerű kisebb berendezés (IFMIF később lenne)
- Együttműködések fúzió kívül

IFMIF: International Fusion Material Irradiation Facility (EU, Japán):

<http://www.ifmif.org>

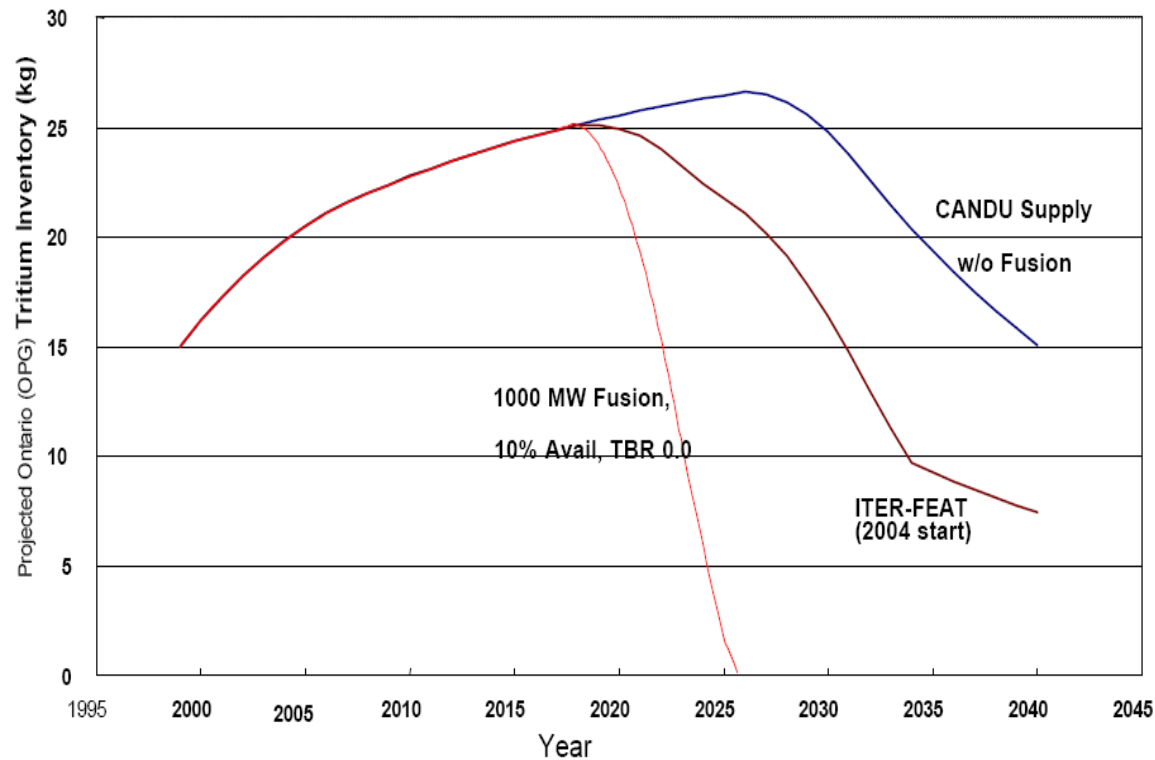
4. Trícium önellátás

Cél:

- Egy fúziós erőműben a fúziós neutron felhasználva a köpenyben meg kell termelni az elégetett trícium mennyiségét.

Eszközök:

- ITER:
teszt köpeny modulok (TBM) – alapvető technológia teszt
- DEMO:
teljes tríciumtermelő köpeny – nagy modulok karbantartásra optimalizálva

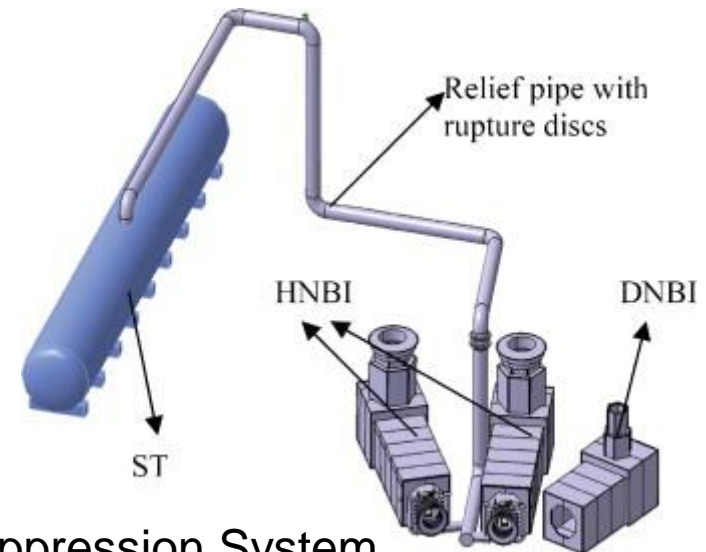
5. Inherens biztonság

Cél:

- Passzív biztonsági filozófia érvényesítése a kezdetektől

Eszközök:

- ITER nukleáris engedélyeztetése kapcsán már bizonyítani kellett az inherens biztonság meglétét
- Kevés anyag a reakciótérben
- Hiba esetén azonnal leáll
- Vákuumkamra az elsődleges mérnöki gát
- Mélységi védelem
- Trícium-kezelésben kell fejlődni!

ITER Vacuum Vessel Pressure Suppression System

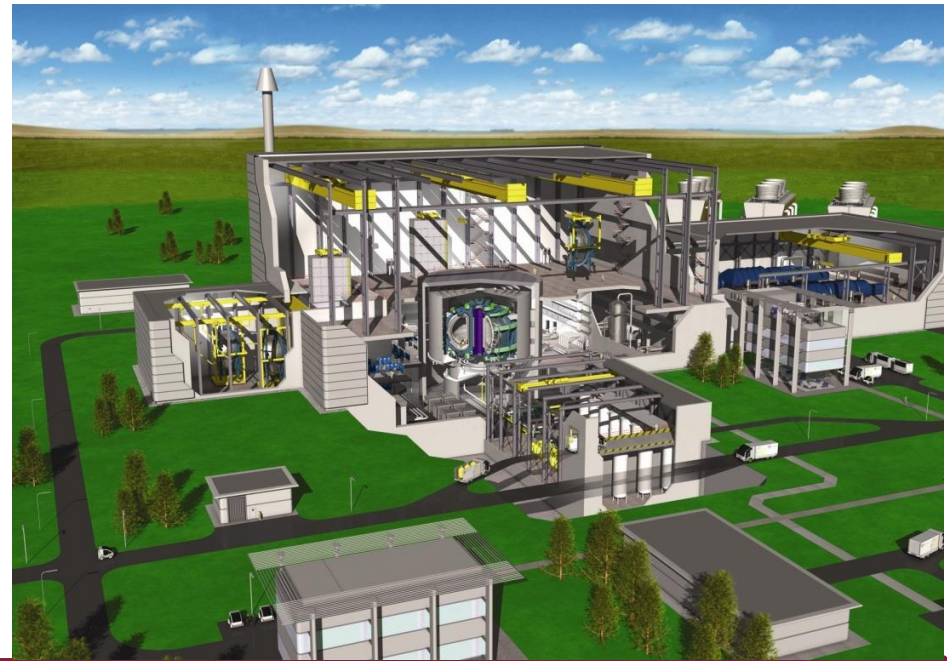
6. DEMO tervezése

Cél:

- “The DEMO power plant has to be a **representative fusion power station** in terms of predictable power production, fuel cycle self-sufficiency and plant performance thereby **allowing an extrapolable assessment of the economic viability, safe operation as well as environmental sustain-ability** for future commercial FPPs.”

Eszközök:

- ITER tapasztalatok
- Leállási idők minimalizálása nagy cserélhető elemekkel.
- Távvezérelt karbantartás, fórrókamrák
- Szeparációs vákuumszivattyú

7. Költséghatékony technológiák

Cél:

- Energiaár versenyképességét javító technológiák.

Eszközök:

- Magashőmérsékletű szupravezető technológia alkalmazása
- Erőműméret csökkentése
- Magas hőmérsékletű hűtőkör
- Beruházási költségek optimalizálása
- Fűtés hatásfokának javítása – kevesebb visszatáplált energia
- Új szerkezeti anyagok

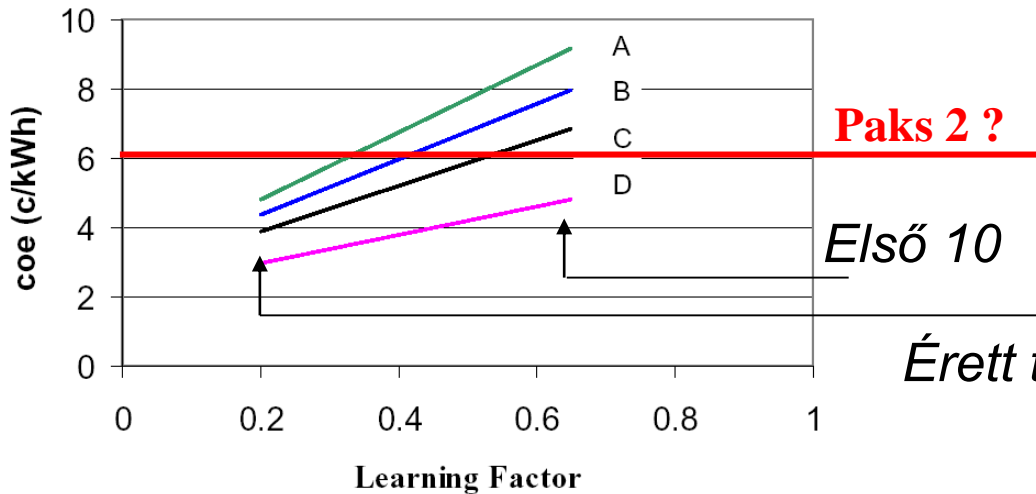
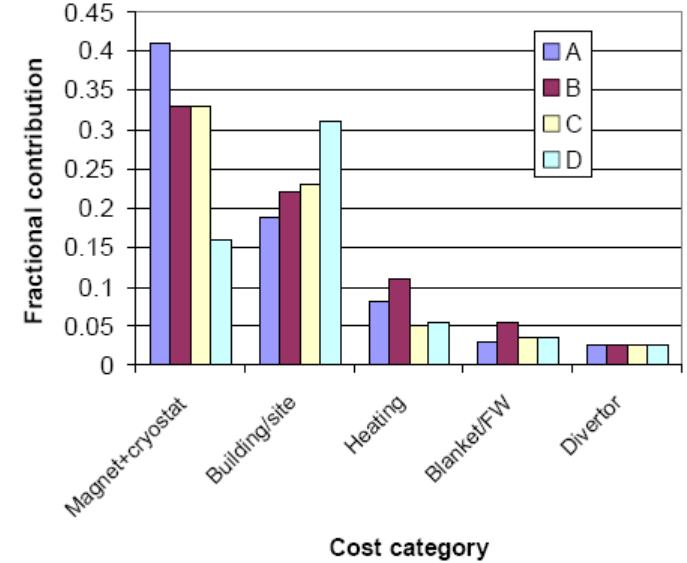
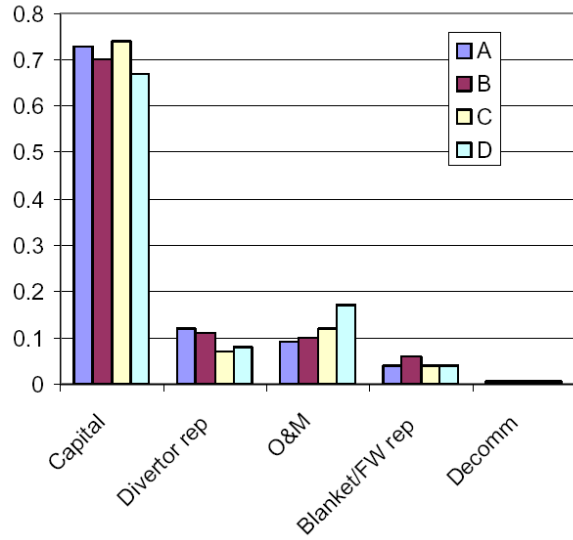

Az elektromos áram költsége

Analízis az ITER költségbecslése alapján

Költség nagy része beruházás (65-70%)

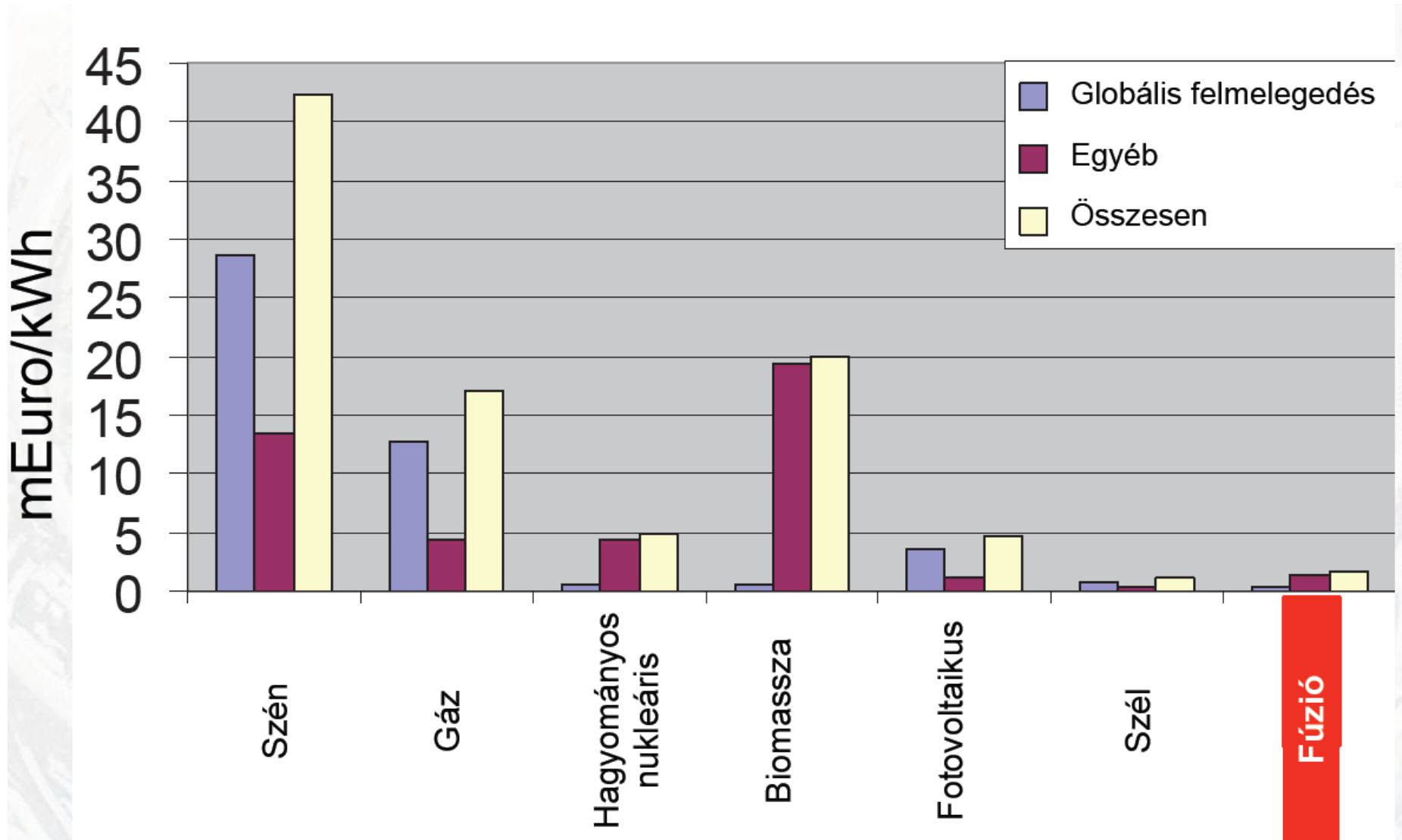
Paks 2 ?

Első 10

Érett technológia

A beruházási költségek nagy része néhány nagy alkatrészre koncentrálódik

Külső költségek

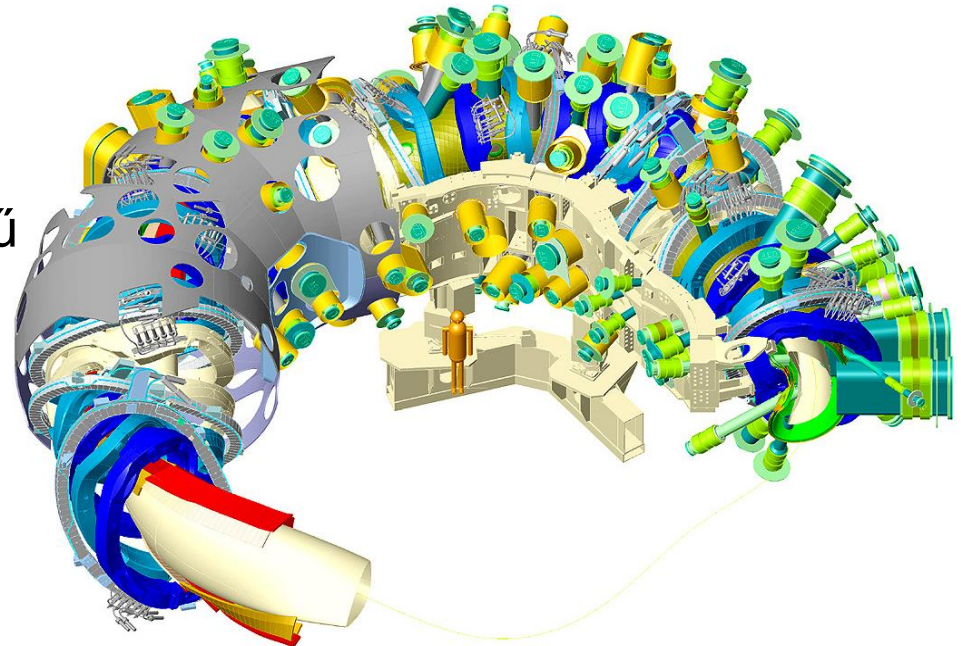
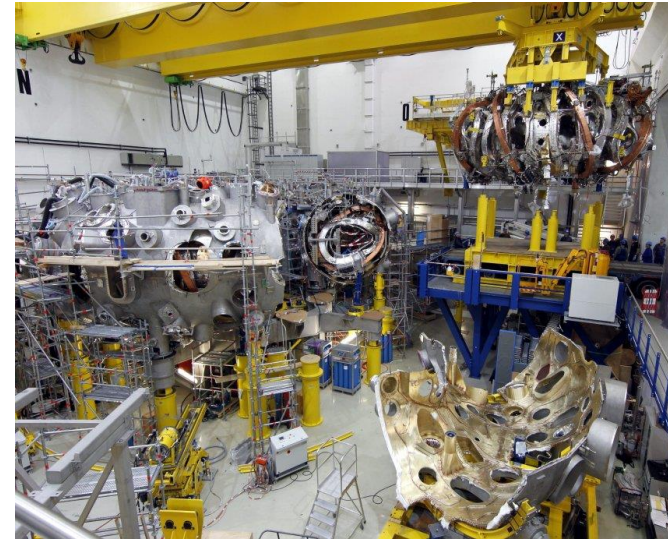
8. Sztellarátorok

Cél:

- HELIAS sztellarátor technológia fejlesztése.

Eszközök:

- W7-X (Greifswald) kihasználása
- W7-X eredményektől függ a jövő (Eddig jól néz ki!)
- DEMO nem lesz sztellarátor, de később lehet sztellarátor erőmű
- Heliotron fejlesztések Japánnal
- Kompakt sztellarátor fejlesztések USA-val

1. Telefon elővesz
2. WiFi jelszó: wigner2008, vagy mobilnet
3. Böngészőbe: Kahoot.it
4. Kód: kivetítőn
5. Név: Neptun kód !!!

6. Értékelés:

- Az összes kérdésre hibátlan megoldás → **+1 pont**
- Többiek között az elért ponttal arányos eséllyel **2 x +1 pont sorsolás**

Progresses and Activities on the Chinese Fusion Engineering Test Reactor

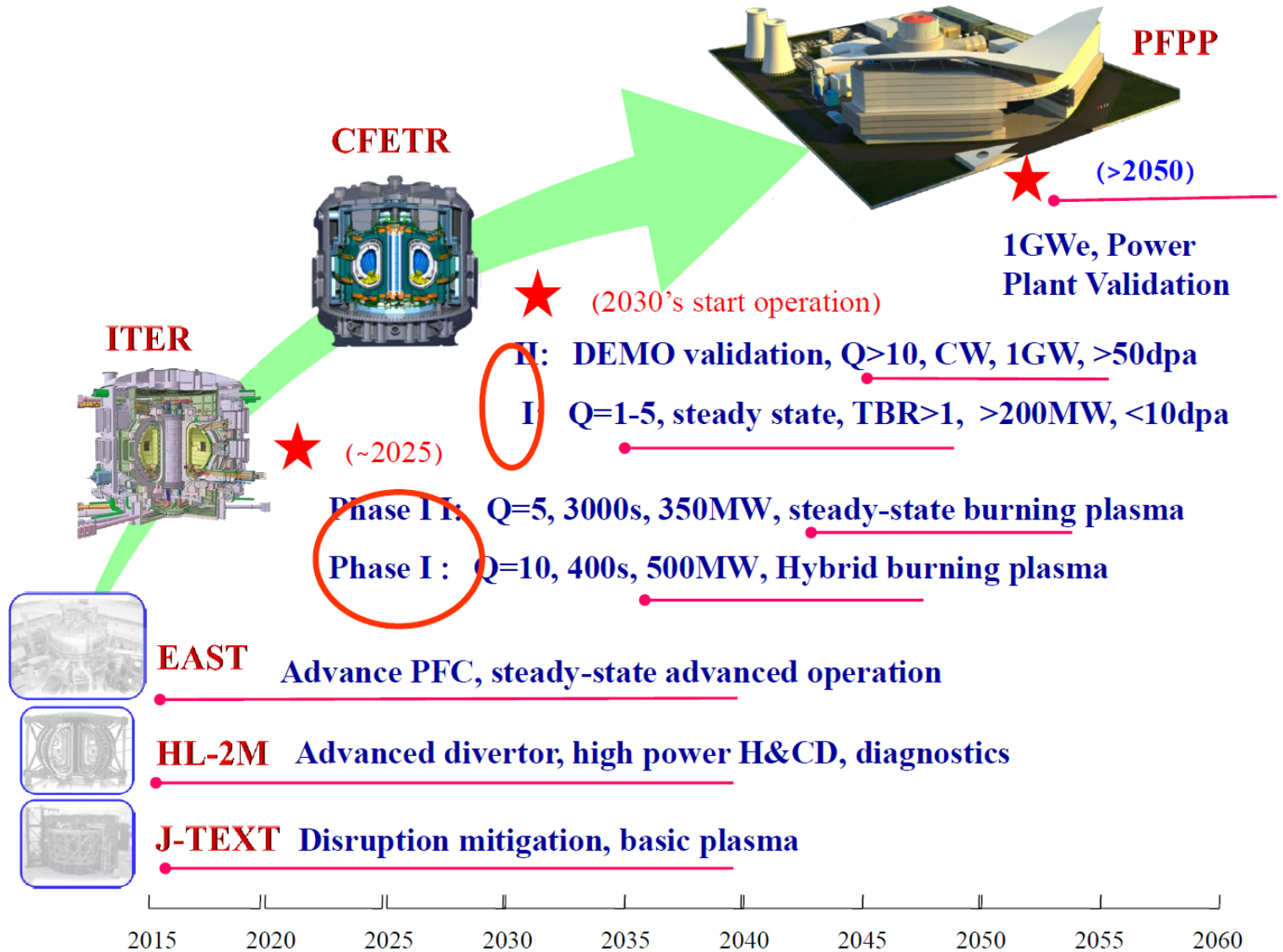

**Y.X.Wan, J.Li, Y.Liu, X.L.Wang
and CFETR team**

SOFT 2016, September 5-9, Prague, Czech Republic

Korszerű nukleáris energiatermelés, 2019. október 9.

Roadmap of Chinese MFE Development

CFETR Mission & Objectives

Mission: Bridge gaps between ITER and DEMO, realization of fusion energy application in China

- ⇒ A good complementarities with ITER
- Demonstration of full cycle of fusion energy with $P_f = 200\text{MW}$
- Demonstration of full cycle of T self-sustained with $TBR \geq 1.0$
- Long pulse or steady-state operation with duty cycle time $\geq 0.3 \sim 0.5$
- Rely on the existing ITER physical ($k \sim 1.8$, $q > 3$, $H \sim 1$) and technical (SC magnets, diagnostic, H&CD) bases
- Exploring options for DEMO blanket&divertor with an easy changeable core by RH
- Exploring the technical solution for licensing DEMO
- With power plant potential by step by step approach.

CFETR Conceptual Design (2013.11-2015.8)

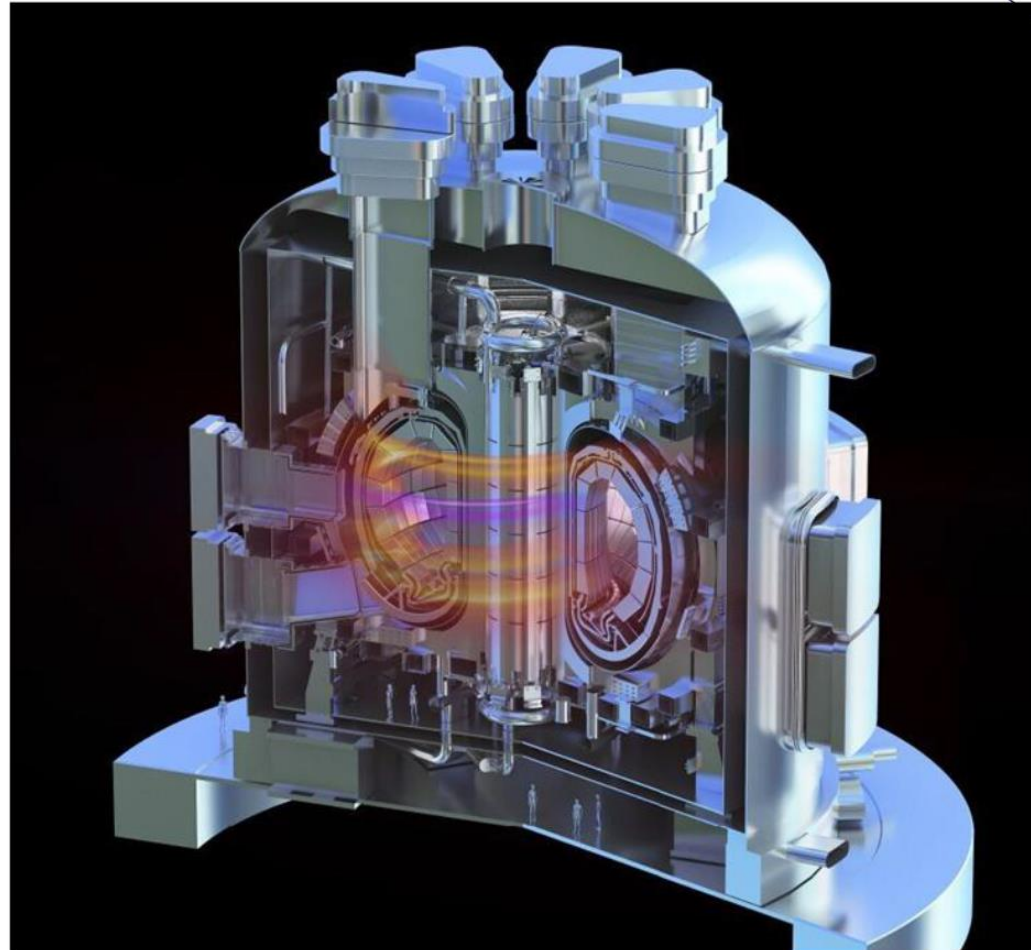
- ◆ $I_p = 7-10 \text{ MA}$
- ◆ $B_{to} = 4.5-5.0 \text{ T}$
- ◆ $R_0 = 5.7 \text{ m}$;
- ◆ $a = 1.6 \text{ m}$;
- ◆ $k = 1.8 \sim 2.0$
- ◆ $q_{95} \geq 3$;
- ◆ $\beta_N \sim 2-3$

$P_{\text{fusion}}: 200 \text{ MW}$

Possible upgrade to

$R \sim 6.0 \text{ m}$, $a \sim 2 \text{ m}$,

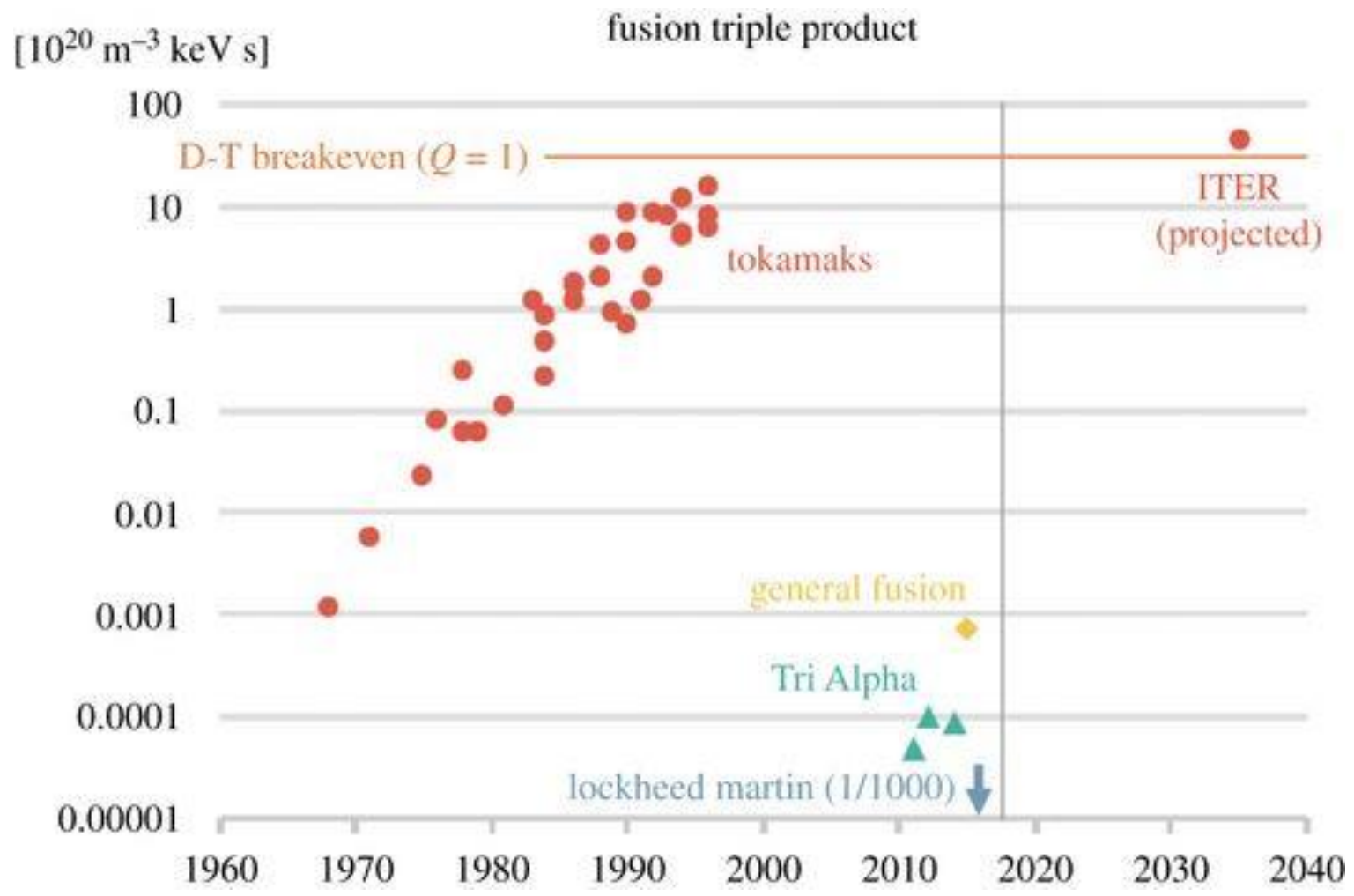
$B_t = 7 \text{ T}$, $I_p \sim 15 \text{ MA}$

ISFNT talks

Alternatív út a fúzióhoz

Daniel Clery: [Outside Insights: Alternative Fusion](#)

Összefoglalás

Cél:

- **Kimeríthetetlen, jól szabályozható, biztonságos, tiszta villamosenergia-forrás – fúziós erőmű.**

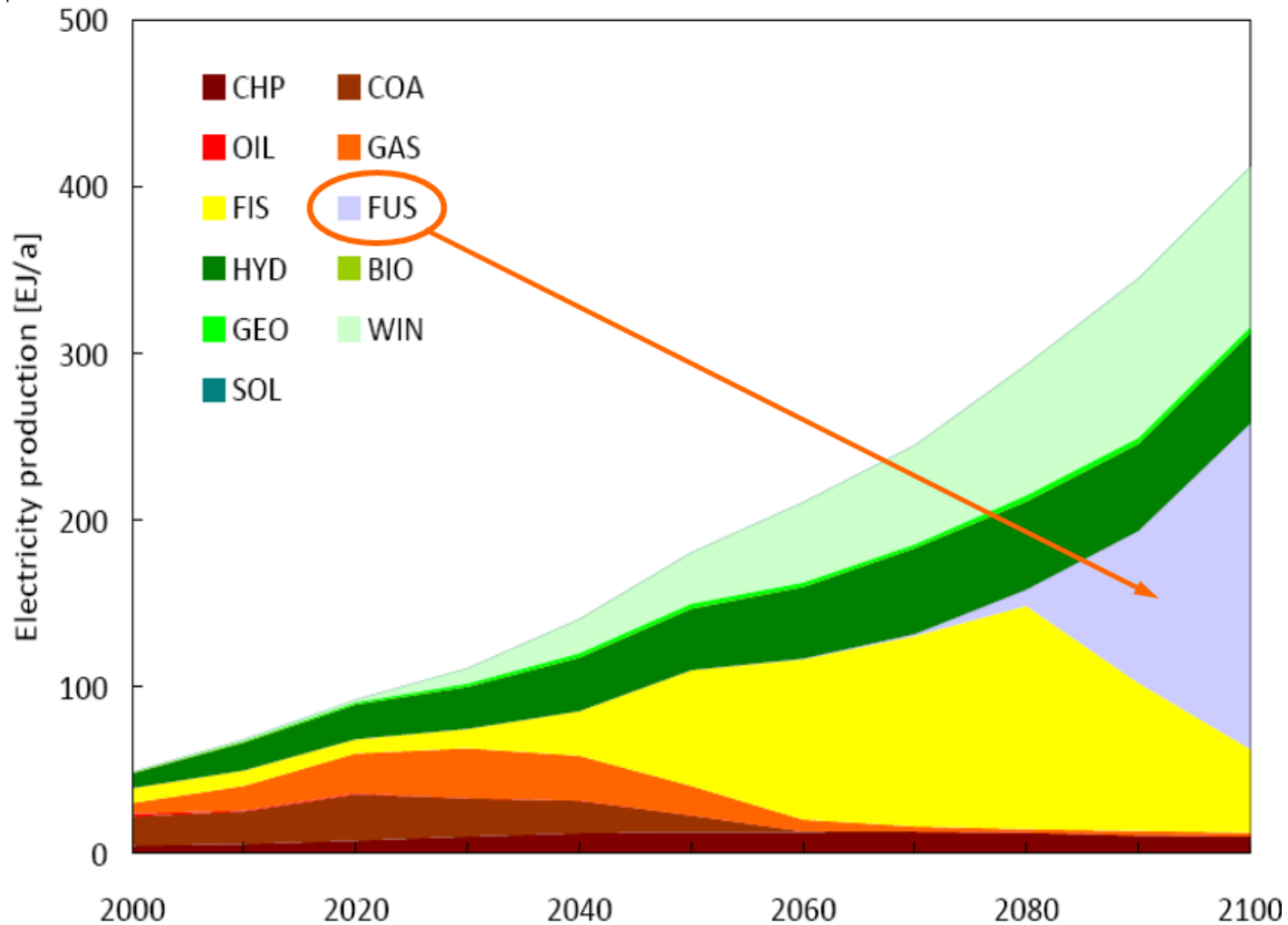
Aktuális helyzet:

- **A fúziós energiatermelést demonstrálták (JET, 1997).**
- **Az energiasokszorozás demonstrálására épül az ITER (~2035).**
- **A sztellarátor technológia is reális alternatíva (W7-X, 2016).**

A jövő:

- **Elektromos hálózatra termelő erőmű lesz a DEMO (~2050').** Erre több alternatív elképzelés van, minden ITER partnernek külön.
- **A gazdaságosság** nagyrészt a **magashőmérsékletű szupravezető- és az anyagtechnológia** fejlődésén múlik.
- **A privát tőke** egyelőre inkább a **gyors sikert ígérő, mérsékelten megalapozott technológiákat támogatja** (Compact Fusion, neutronmentes fúzió, elektro-sztatikus fuzorok, ...) → **A nagyberendezések egyelőre közpénzből épülnek.**

Egy optimista verzió

Example of global energy scenario modelling using a model called EFDA/TIMES (with a CO₂ constraint of 650ppm in air) "Not a prediction!"

© Todd, BME lecture 2016